

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

2.1. Поняття та учасники національної інноваційної системи

Терміни

Національна інноваційна система (НІС) – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу в межах національних кордонів та забезпечують зростання конкурентоспроможності вітчизняних організацій та підприємств за рахунок підвищення їх інноваційної активності¹.

Наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) установа – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, утворена в установленому законодавством порядку, для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основою².

Науковий підрозділ – структурний підрозділ юридичної особи, основним завданням якого є провадження наукової, науково-технічної або науково-організаційної діяльності, у штаті якого посади наукових працівників становлять не менш як 50 відсотків. Типами наукового підрозділу є інститут, науково-дослідна частина, управління, відділення, комплекс, центр, відділ, лабораторія, секція, сектор, бюро, група, філіал, дослідна станція, дослідне поле, ботанічний сад, дендропарк, обсерваторія, наукова (науково-технічна) бібліотека, науковий (науково-технічний) музей³.

Ринок технологій – система взаємовідносин споживачів технологій та їх складових та/або конкуруючих між собою постачальників цих техноло-

¹ Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 15.10.2008 року № 2691/01-06-1-3-03. URL: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=226&id=1533>.

² Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. п. 16, ч.1 ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

³ Там само. П. 19, ч. 1, ст. 1.

гій та їх складових, спрямованих на задоволення суспільних і державних потреб у відповідних технологіях, їх складових та продукції, виготовленій з їх застосуванням¹.

Трансфер технології – передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким устанавлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових².

Інноваційний простір – це специфічне довкілля, в якому перебувають суб'єкти інноваційної діяльності, відносини між ними, отримані інноваційні результати та продукція. До нього включено такі елементи або складові: 1) об'єкти інновацій — основна ланка в інноваційній діяльності; 2) суб'єкти інноваційних відносин; 3) системний комплекс взаємовідносин між елементами інноваційної діяльності; 4) інноватика (інструмент, який забезпечує інноваційні перетворення). Властивості такого простору сьогодні стають визначальним чинником соціально-економічного розвитку економічної системи³.

Нормативно-правове регулювання

1. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.
2. Про науковий парк «Київська політехніка»: Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-16#Text>.
3. Порядок погодження рішення про створення наукового парку, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. N 93. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243275011>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
5. Про утворення Української державної інноваційної компанії: Постанова КМУ від 13.04.2000 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2000-п#Text>.
6. Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи: Постанова КМУ від 15.06.2000 р. № 979 (в редакції постанови КМУ від

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. п. 9, ч. 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

² Там само. П. 13, ч. 1, ст. 1.

³ Кондрашихін А. Б. Інноваційні засади соціально-економічного розвитку регіону : структурно-інституціональний аспект. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3 (60). С. 178.

- 8 серпня 2007 р. № 1007). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-п/ed20070808#Text>.
7. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.
 8. Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»: Постанова КМУ від 17.12.1999 р. № 2311. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2311-99-п#Text>.
 9. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 22.05.1996 р. № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п#Text>.
 10. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 06.08.2003 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-п#Text>.
 11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 р. № 1244-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1244-V#Text>.
 12. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи»: Проект розпорядження КМУ від 15.10.2008 р. № 2691/01-06-1-3-03.. URL: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=226&id=1533>.
 13. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

Використана література

1. Кузьменко О. Особливості національної інноваційної системи України. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2006. URL: http://ukrlife.org/main/cxid/8inn_ua.doc.
2. Яремко Л. Національна інноваційна система та її формування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. №. 1. С. 68. URL: https://lukyanenko.at.ua/_ld/6/696____.pdf.
3. Буняк Н. М. Сутність національної інноваційної системи. *Ефективна економіка*. 2011. №. 7. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2011_7_18.pdf.

4. Федірко О. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики. *Міжнародна економічна політика*. 2007. №. 1 (6). С. 63-88. URL: <http://journals.urau.ua/jiep/article/view/27484>.
5. Кавтиш О. П., Гречко А. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення національної інноваційної системи. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2011. №. 2. С. 223-228. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj4fatrbvtrAhVBpYsKHZYfDdUQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fvfkpnuen_2013_8_28.pdf&usq=AOvVaw3VRDnN7JE4VVDpsq1cQkEY.
6. Шаповалова Л. Складові національної інноваційної системи та рівень їх розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія. Економіка. 2011. №. 121-122. С. 94-98. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKNU_Ekon_2011_121-122_28.pdf.
7. Грига В. Особливості формування національних інноваційних систем. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. №. 10. С. 22-35. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnanu_2009_10_3.pdf.
8. Рилач Н. М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи. *Actual problems of international relations*. 2014. Т. 2. №. 110. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/453/418>.
9. Карпунь І. Н. Структура і середовище національної інноваційної системи України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Т. 20. №. 14. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/struktura-i-seredovische-natsionalnoi-innovatsionoi-sistemi-ukrayini>.
10. Глібо С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. Харків. 2017. №. 4. С. 15-27. URL: https://www.researchgate.net/publication/342053083_Pravove_reguluvanna_dialnosti_naukovogo_parku_ak_sub%27ekta_nacionalnoi_innovatsionoi_sistemi.
11. Бова Т. В. Формування механізму державного управління функціонуванням національної інноваційної системи. *Економіка та держава*. 2010. №. 4. С. 132-134. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2010/40.pdf.

12. Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М. Проблеми створення національної інноваційної системи: теоретико-методологічний аспект. *Український соціум*. 2006. №. 2. С. 125-133. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/125-133__no-2__vol-13__2006__UKR.pdf.
13. Чикаренко І. А. Теоретико-правові засади формування національної інноваційної системи в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2010. №. 2. С. 4. URL: <http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2010-02/10ciaisu.pdf>.
14. Цибульов П. М. Трирівнева модель національної інноваційної системи України. *Наука та інновації*. 2018. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/134024/02-Tsybulov.pdf?sequence=1>.
15. Богашко О. Л. Світовий досвід в практиці формування національної інноваційної системи України. *Економічний простір*. 2014. №. 81. С. 15-23. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/ecpros_2014_81_4.pdf.
16. Велігорський А. М. Конкурентоспроможність національної інноваційної системи в умовах глобалізації. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія: Економіка і управління. 2011. №. 1. С. 54-61. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Chnch_ekon_2011_1_10.pdf.
17. Яненкова І. Г., Самарська В. В., Алфьорова А. О. Аналіз формування національної інноваційної системи України. *Наукові праці*. Серія: Економіка. 2016. Т. 285. №. 273. URL: <http://economy.chdu.edu.ua/article/download/107986/102909>.
18. Власенко Ю. В. Теоретичні та практичні засади формування моделей національних інноваційних систем. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. 2016. №. 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/2973/2663.
19. Freeman C. The national system of innovation in historical perspective. *Cambridge journal of economic*. 1995. № 19. P. 524. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2kraMvOPqAhVhl4sKHRoSD2wQFjAAegQIARAB&url=http%3A%2F%2Fwww.forschungsnetzwerk.at%2Fdownloadpub%2F1995_Freeman_NSI_historical_perspective.pdf&usq=AOvVaw3SoMHew-ZdsFfBVGHlzFtt.
20. Hlibko S. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. №33. P. 73-82. URL:

- http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-5e62a4cb-cd95-4940-98ed-7ed7a16378ed/c/33_7_2_Legal_issues.pdf.
21. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №4 (166). С. 94-104. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2015_4_13.pdf.
 22. Lundvall B.-A. *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*/ B.-A. Lundvall. London, Printer, 1992. URL: https://www.researchgate.net/publication/24081600_National_Innovation_Systems-Analytical_Concept_and_Development_Tool.
 23. Deok Soon Yim. *Korea's National Innovation System and the Science and Technology Policy*. Global S&T Center Science and Technology Policy Institute (STEP). URL: http://www.unesco.org/science/psd/thm_innov/forums/korea.pdf.
 24. Nelson, R. *National innovation systems: a comparative analysis*. New York: Oxford University Press, 1993. URL: https://www.academia.edu/28567904/National_innovation_systems_A_comparative_analysis_by_Richard_R._Nelson_Editor._New_York_Oxford_University_Press_1993._541_x_pages.
 25. Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. *Different Stages of Innovation Process*. *Procedia. Technology* 1 (2012). С.574 – 578.
 26. Буторіна В. Б. Теоретичні підходи до формування національної інноваційної інфраструктури. 2013. С. 101–108. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkpnuen_2013_8_28.pdf.
 27. Ляховець О. О., Косован Є. В. Національні інноваційні системи в глобальній економіці. *Наукова праця*. Сер: Економіка. 2013. Вип. 273. Т. 285. С. 16-19. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npchduec_2016_285_273_4.
 28. Кондрашихін А. Б. Інноваційні засади соціально-економічного розвитку регіону: структурно-інституціональний аспект. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3 (60). С. 177–182. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npndfi_2012_3_28.

29. Лохман Н. В. Категоріальні аспекти діалектики інноваційного простору. *Торгівля і ринок України*. 2018. №1 (43). С. 130-136. URL: http://elibrary.donnue.edu.ua/1117/1/2%20Lokhman_article_2018.pdf.
30. Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С.В. Глібка, Ю.В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.
31. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2015. С. 94-104. С. 97.

Рекомендована література

1. Новіков Є. А. Історія розвитку мереж трансферу технологій в ЄС. *Право та інновації*. 2017. № 1(17). С. 41–45. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Novikov17.pdf>.
2. Давидюк О. М. Місце технології в національній інноваційній системі: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство*. 2017. № 1 (17). URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Davidyuk17.pdf>.
3. Глібка С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. Випуск 55, 2018. С. 37–49. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16023>.
4. Любчич А. М. Інноваційна політика: індонезійський досвід і рекомендації для України. *Право та інновації*. 2018. № 3(23). С. 132-136. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/download/430/374/>.
5. Любчич А. М. Оцінка технологічних парків: правовий аспект та їх роль в національній інноваційній системі. *Право та інновації*. 2018. № 4 (24). С. 28-35. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apir_2018_4_4.
6. Подрез-Ряполова І. В. Проблемні питання правової регламентації функціонування регіональної інноваційної інфраструктури. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Podrez-Ryapolova11.pdf>.
7. Карбовська К. А. Окремі питання правового забезпечення функціонування стартапів. *Право та інновації*. Харків, 2018. № 4 (24). С. 7-22. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=L

INK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apir_2018_4_3.

8. Давидюк О. М. Проблеми правового забезпечення відносин пов'язаних із обігом технологій в Україні та господарсько-правові засоби їх вирішення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 133-137. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Davydiuk22.pdf>.
9. Давидюк О. М. Особливості господарсько-правового статусу технології створеної в результаті наукових іи науково-дослідних робіт. *Право та інноваційне суспільство*. 2018 № 1 (10). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Davydiuk_10.pdf.
10. С. В. Глібка, Н. М. Внукова, В. Ю. Уркевич та ін. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу / за ред. С. В. Глібка, Н. М. Внукової. Харків: Право, 2017. 400 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/08-12-2017>.
11. Шаповалова О. В. Адаптація господарського законодавства до вимог ЄС щодо сталого розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: збірник наукових праць*. 2016. № 32. С.25-40. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=app_2016_32_4.
12. С. В. Глібка Ю. Є. Атаманова та ін. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): наукове видання / за ред. С. В. Глібка, Ю. Є. Атаманової, О. В. Черкасова. Харків: Право, 2018. 96 с. URL: https://invest.kh.ua/images/msp_analys.pdf.
13. Yuliya Atamanova, Victoria Malovian, The Ukrainian Technological Parks: from Establishment till Nowadays. *Jurysprudencja*. 2018. № 11. P. 15–32.
14. Yevgen Novikov, Sergiy Glibko. Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. *Jurysprudencja*. 2018. № 11. P. 151–166.
15. С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія. Харків : Юрайт, 2013. 688 с.
16. С. М. Прилипко, Р. П. Бойчук, С. В. Глібка та ін. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія / за ред. Р. П. Бойчука. Харків : Право, 2014. 480 с.
17. Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. 452 с.

18. Касич А. О., Касич А. А. Досвід формування національних інноваційних систем у країнах, що розвиваються. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №5 (143). URL: [https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5\(143\).pdf?sequence=1](https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5(143).pdf?sequence=1).
19. Кузьмін О. Є., Шотік Т. М. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи. *Фінанси України*. 2009. №5. С. 21-30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2009_5_3.pdf.
20. Бойко А. В. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем та його використання в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2013. №. 4. С. 91-103. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econprog_2013_4_9.pdf.
21. Рилач Н. М. Трансформація національної інноваційної системи України як передмова залучення до глобальних інноваційних мереж. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. 2018. №. 14. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3427.
22. Рилач Н. М. Механізм інтеграції країни у глобальну інноваційну систему. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. №. 111 (2). С. 136. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_111\(2\)_18.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_111(2)_18.pdf).
23. Буняк Н. М. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Серія: Економічні науки. 2011. №. 2 (1). С. 164-169. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2011_2\(1\)_30.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2011_2(1)_30.pdf).
24. J. O. Adeoti. Building technological capability in the less developed countries: The role of a national system of innovation. Science and Public Policy, Oxford University Press. 2000. №29. P. 95-104.
25. A. A. Kayal, National innovation systems a proposed framework for developing countries, Int. J. *Entrepreneurship and Innovation Management*. 2008. №8 (1). P. 74-86. URL: https://www.researchgate.net/publication/247833016_National_innovation_systems_a_proposed_framework_for_developing_countries.

26. W. F. Maloney, Revisiting the National Innovation System in Developing Countries. 2017. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28554/WPS8219.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
27. C. Edquist, Systems of innovation for development. Background paper for Chapter 1 “Competitiveness, Innovation and Learning: Analytical Framework” for the UNIDO World Industrial Development Report WIDR. 2001. https://www.researchgate.net/publication/237322788_Systems_of_Innovation_for_Development_SID_Background_Paper_for_Chapter_I_Competitiveness_Innovation_and_Learning_Analytical_Framework_for_the_UNIDO_World_Industrial_Development_Report_WIDR_2001.
28. S. Feinson, National Innovation Systems Overview and Country Cases. Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development, Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University. 2003. №1 (1). P. 21-22.
29. B.-A. Lundvall, National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning, Printer, London. 1992. 13. https://books.google.com.ua/books?id=iDXGwacw\4oC&pg=PA43&hl=uk&source=gb_s_toc_r&cad=4#v=onepage&q=Organizations%20&f=false
30. Freeman, C. Continental, national and sub-national innovation systems—complementarity and economic growth. *Research Policy*. 2002. № 31. P 191–211. DOI:10.1016/S0048-7333(01)00136-6.
31. Freeman, C. «Catching up» and innovation systems: implications for Eastern Europe. In *The knowledge-based economy in Central and Eastern Europe. Countries and industries in a process of change*. 2006. 13–30. K. Piech and S. Radosevic, eds. London: Palgrave, Macmillan.
32. Lundvall, B.-A. National systems of innovation: towards a theory of innovation and interactive learning. London: Pinter Publishers, 1992.
33. Lundvall, B.-Å., B. Johnson, E.-S. Andersen, and B. Dalum. «National systems of production, innovation and competence building». *Research Policy*. 2002. №31. P. 213–231. DOI:10.1016/S0048-7333(01)00137-8.
34. Lundvall, B.-Å. National innovation systems: history and theory. Aalborg: Aalborg University Press, 2003.
35. Feinson S. National Innovation Systems Overview and Country Cases. 2003. Vol. 1. Sec. 1, Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development. Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University.

Наукові погляди

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиного підходу щодо визначення сутності національної інноваційної системи.

Е. Фрімен – це мережа інститутів у суспільному і приватному секторах, діяльність і взаємозв'язки яких сприяють розробці, імпорту і проникненню нових технологій¹.

Б. Лундвалл – сукупність елементів та їх взаємозв'язків, що забезпечують створення, розповсюдження та використання нових і економічно корисних знань, які локалізовані в межах національних кордонів².

О. Бутнік-Сіверський – законодавчо встановлений комплекс правових, економічних, організаційних, логістичних та інших механізмів державної підтримки і стимулювання інноваційних процесів на кожному з етапів, а також структура інститутів та інфраструктура, які мають залучити ці механізми до відповідних сфер наукової, науково-технічної та виробничої діяльності, а також до ринкового сектор.

Р. Нельсон, Н. Росенберг – сукупність інститутів, взаємодія яких детермінує інноваційність національних фірм³.

Дж. Ніусі – система взаємодіючих суспільних та приватних організацій, університетів, державних установ, діяльність яких спрямована на розвиток науки і технологій в межах національних кордонів.

О. Кузьменко – історично, культурно, економічно, науково-технічно й інформаційно обумовлену сукупність відносин між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу створення, розповсюдження та використання інновацій, яка має місце в межах певної країни.

О. Голіченко – система відмінних взаємопов'язаних інститутів, що виробляють, зберігають і передають знання, майстерність та створені людиною продукти, які використовуються для створення нових знань і технологій.

Л. Федулова – це сукупність взаємозалежних організацій, зайятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій, у межах національних кордонів – малі і великі компанії, університети, державні лабораторії, установи, технопарки і бізнес-інкубатори⁴.

¹ Freeman C. The national system of innovation in historical perspective / C. Freeman. *Cambridge journal of economic*. 1995. № 19. P. 524.

² Lundvall B.-A. *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning* / B.-A. Lundvall. London, Printer, 1992.

³ Nelson, R. *National innovation systems: a comparative analysis*. New York: Oxford University Press, 1993.

⁴ Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №4 (166). С. 94-104. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2015_4_13.pdf.

С. Меткальф – це сукупність різних інститутів, які спільно та індивідуально роблять свій внесок у створення і дифузю нових технологій, створюють конструкцію, в межах якої уряд формує і реалізує інноваційну політику

Враховуючи основні положення зазначених концепцій, в іноземних джерелах національну інноваційну систему визначають як:¹

– мережу установ у державному та приватному секторах, чия діяльність і взаємодія спрямовані на ініціювання, імпортування, модифікацію і поширення нових технологій (С. Freeman);

– у широкому розумінні НІС включає всі частини і аспекти економічної структури та інституційної структури, що впливають як на навчання, так і на пошук і дослідження – виробнича система, система маркетингу та система фінансування являють собою субсистеми, в яких здійснюється навчання;

– у вузькому розумінні – організації та установи, що беруть участь у пошуку і дослідженні, наприклад, відділи досліджень і розробок, технологічні інститути та університети (В.-А. Lundvall);

– низку інституцій, взаємодія яких визначає інноваційну діяльність вітчизняних організацій (Nelson, Rosenberg);

– національні установи, їх стимулюючі структури та їх компетенції, які визначають швидкість і напрям технічного навчання (або обсяг і склад зміни видів діяльності) у країні (Patel and Pavitt);

– низку різноманітних установ, які спільно та індивідуально роблять внесок у розвиток і розповсюдження нових технологій та які формують структуру, в межах якої уряди формують та реалізують політику впливу на інноваційний процес. Це система взаємопов'язаних інститутів, що створюють, зберігають і передають знання і навички, які визначають нові технології (Metcalfe);

– усі важливі економічні, соціальні, політичні, організаційні, інституційні та інші чинники, які впливають на розвиток, поширення і використання інновацій (С. Edquist);

– історично сформована підсистема національної економіки, в якій різні організації та установи взаємодіють і впливають один на одного у процесі здійснення інноваційної діяльності (Galli, Teubel).

¹ Шаповалова Л. Складові національної інноваційної системи та рівень їх розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. №. 121–122. С. 94–98.

– Deok Soon Yim до складових національної інноваційної системи відносить уряд, науково-дослідні інститути та інші дослідницькі організації, університети, підприємства, які здійснюють дослідження і розробки, фінансові установи¹.

Загалом серед підходів до розуміння інноваційного процесу можна виділити три основних напрямки.

Перший підхід – «лінійна модель інноваційного процесу», що дозволяє надати наступне визначення, інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, тестування, виготовлення та реалізації продукції.

Другий підхід – «ринкова модель інноваційного процесу», тобто послідовний процес торгівлі, дослідження та наукових відкриттів, проектування та тестування, виробництва та реалізації продукції².

Третій підхід – «ціннісна ланцюгова модель Клейн Розенберга», що передбачає 5 кроків (складників) інноваційної моделі:

1. Визначення потенційних потреб ринку.
2. Дослідження або створення нового плану аналізу для виробництва нових продуктів.
3. Детальне проектування, випробування та створення змінених проєктів.
4. Виробництво.
5. Розповсюдження та маркетинг³.

Коментар

Г. П. Клімова в огляді розуміння національних інноваційних систем відмічає, що інноваційні системи різноманітні, та, узагальнюючи існуючі у науковій літературі точки зору, слід виділити інноваційні системи, які існують на макро-, мезо-, мікро- й локальному рівнях. На макрорівні це світова інноваційна система, міжнародні та транснаціональні системи, які є її компонентами, а також НІС. На мезорівні виділяють регіональні інноваційні системи, на мікрорівні – галузеві (кластерні) інноваційні системи, а на локальному рівні – інноваційну систему конкретного підприємств⁴.

¹ Deok Soon Yim. Korea's National Innovation System and the Science and Technology Policy. Global S&T Center Science and Technology Policy Institute (STEPI). С. 17. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SC/pdf/WA_korea.pdf.

² Там само. С. 18.

³ Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia. Technology* 1 (2012). С. 574-578.

⁴ Клімова Г. П. Особливості моделей національних інноваційних систем. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці*: матеріали всеукраїнської наук-практ. конф. Харків, 2017. С. 71.

Серед науковців також були зроблені різні спроби проілюструвати елементи та зв'язки, які створюють систему інновацій, а також потоки інформації та ресурсів всередині самої системи та між системою та її оточенням. Так, було проведено аналітичне розмежування між «вузькою» концепцією НІС, яка включає установи та політику, безпосередньо залучені до наукових та технологічних інновацій, та широким розумінням НІС, яке враховує соціальне, культурне та політичне середовище країну, яку досліджують. Вузька версія – це «інтегрована система економічних та інституційних агентів, що безпосередньо сприяють породженню та використанню інновацій у національній економіці», спираючись на одну або кілька стратегій, обговорених вище¹.

С. Фейнсон, систематизуючи документи ОЕСР, поділяв установи НІС на п'ять основних категорій: *уряди* (місцеві, регіональні, національні та міжнародні, з різною вагою в різних країнах), які відіграють ключову роль у визначенні широких напрямків політики; *посередницькі установи*, такі як наукові ради та дослідницькі асоціації, які виступають посередниками між урядами та виконавцями досліджень; *приватні підприємства та науководослідні інститути*, які вони фінансують; *університети та суміжні установи*, які надають ключові знання та навички; *інші державні та приватні організації*, які відіграють певну роль у національній інноваційній системі (державні лабораторії, організації трансферу технологій, спільні науководослідні інститути, патентні відомства, навчальні організації тощо)².

Привертає увагу специфічний підхід до вирішення даного теоретичного питання ОЕСР, яка у свої документах та посібниках використовує доктринальні тлумачення авторитетних вчених, не надаючи перевагу жодному з них. Зокрема, як описано в її документі, Фрімен розуміє під НІС мережу інституцій у державному та приватному секторах, які під час діяльності та взаємодії ініціюють, імпортують, модифікують та розповсюджують нові технології. Ландвалл – елементи та відносини, які взаємодіють у виробництві, розповсюдженні та використанні нових, економічно корисних знань і розташовані або перебувають у кордонах національної держави. Нельсон –

¹ John Olatunji Adeoti, Building technological capability in the less developed countries: The role of a national system of innovation. Science and Public Policy, Oxford University Press, vol. 29(2) 2002. P. 95-104.

² Feinson S. National Innovation Systems Overview and Country Cases. Vol. 1, Sec. 1, Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development. 2003. Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University. P. 25–27.

набір інституцій, взаємодія яких визначає інноваційну діяльність ... національних фірм». Патель і Павіт – технологічне навчання (або обсяг і склад діяльності, що генерує зміни) в країні. Меткалф – набір різних інституцій, які спільно та індивідуально сприяють розвитку та поширенню нових технологій, і який забезпечує рамки, в яких уряди формують та впроваджують політику для впливу на інноваційний процес. Таким чином, це система взаємопов'язаних інституцій для створення, зберігання та передачі знань, навичок та артефактів, які визначають нові технології¹.

А. А. Каял до підсистем НІС відносить такі основні підсистеми:²

1. науково-технічну політику
2. інноваційну стратегію
3. технічну службу людської підтримки
4. служби технічної підтримки
5. мобілізацію фінансових ресурсів
6. міжнародне співробітництво.

На підставі проаналізованих наукових джерел та на підставі нормативно-правових актів України ми виділимо наступні підсистеми НІС, які розглянемо в наступному переліку³:

• *Підсистема генерації знань та освіти.* Підсистема генерації знань розуміється як сукупність організацій, що виконують фундаментальні дослідження й розробки, а також прикладні дослідження. В аспекті цього, Л. І. Федулова зазначає, що освіта як одна з ключових підсистем НІС стає ядром території інноваційного розвитку. Серед іншого це пов'язано зі створенням на базі ЗВО низки інноваційних структур. Тобто розширенням стає розуміння ролі вищої освіти в інноваційному процесі: на його базі не тільки створюються НДДКР, але й формуються цілісні структури, які дозволяють здійснювати ефективний інноваційний процес⁴.

• *Підсистема виробництва продукції та послуг.* Підсистема виробництва продукції та послуг охоплює насамперед виробництво наукомісткої

¹ Organization for economic co-operation and development. National innovation systems. URL: <http://www.oecd.org/science/inno/2101733.pdf>.

² Aymen A. Kayal. National innovation systems a proposed framework for developing countries. Int. J. Entrepreneurship and Innovation Management, Vol. 8, No. 1, 2008. P. 76.

³ Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю.В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. С. 10-15.

⁴ Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_4_13.

продукції, що здійснюється як великими корпораціями, так і малими та середніми підприємствами, що працюють у сфері наукомісткого бізнесу. Особливістю законодавства України є опосередковане регулювання підтримки експорту високотехнологічної продукції. Складовими розвитку високотехнологічної галузі визначено наявність господарського режиму, розвитку освіти, розвитку інновацій та ІКТ інфраструктури, тобто галузевий аспект починається розвитком окремих підсистем НІС.

- *Підсистема інноваційної інфраструктури.* Відповідно до Закону «Про інноваційну діяльність» чітко не визначається перелік учасників інноваційної інфраструктури, а тільки надається перелік їх функцій. Напроти, у не спеціальному по відношенню до регулювання інноваційної діяльності Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до об'єктів (доцільніше застосовувати «суб'єкт») інфраструктури підтримки МСП належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації.

- *Підсистема «Національна мережа трансферу технологій».* Міжрегіональна мережа трансферу технологій була створена Міністерством освіти та науки України на базі УкрІНТЕІ в процесі реалізації проекту «Розвиток міжрегіональної мережі трансферу технологій».

- *Територіальні (регіональні) підсистеми.* Доступ до інноваційних структур та участь у національній інноваційній системі можливий при належному забезпеченні діяльності регіональних структур та правового регулювання компетенції суб'єктів НІС на регіональному рівні.

- *Підсистема інформаційно-комунікативних технологій.* Складовою цієї підсистеми необхідно також вважати сукупність елементів інформаційної інфраструктури, яка відноситься і до підсистеми «інноваційна інфраструктура».

Учасники НІС, передбачені в ст. 1, ст. 5, ст. 7-10 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹.

Суб'єктами, які забезпечують інноваційний процес, необхідно вважати і інші інноваційні структури (в розумінні Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від

¹ Про інноваційну діяльність: Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266.

22 травня 1996 р. № 549),¹ у тому числі суб'єкти, які відносяться до інноваційної інфраструктури, відповідно ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»².

2.2. Інфраструктура інноваційної діяльності

Терміни

Інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)³.

Ринок інновацій – це сукупність інноваційних видів продукції та процесів, юридичних і фізичних осіб, які продають або купують науково-технічну наукомістку продукцію. Як специфічна сфера купівлі-продажу, ринок інновацій визначає об'єктом торгівлі технічні та соціально-економічні нововведення, раціоналізаторські пропозиції, винаходи, патенти, технологічні нововведення, ноу-хау. Як система економічних відносин він спрямований на розробку, впровадження та дифузії нововведень на різних рівнях⁴.

Ринок інформаційних послуг – це сукупність економічних, правових і соціальних відносин, що виникають у процесі задоволення інформаційних потреб виробників, які бажають налагодити випуск інноваційної продукції, нових товарів, послуг і готових заплатити за цю інформацію прийнятну ціну. На цьому ринку в якості товару пропонується інформація про появу нових науково-інноваційних ідей, пропозицій, розробок, саме тут пропонуються експертно-аналітичні послуги з економічного аналізу та пошуку найбільш перспективних ідей, а також консалтингові послуги з інноваційного бізнес-планування⁵.

Ринок праці і трудових ресурсів – це регулятор соціально-економічних і трудових відносин між державою, роботодавцем і працівниками з питань

¹ Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-p>.

² Про інноваційну діяльність : Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

³ Там само. Ст. 1.

⁴ Князевич, А. О. Модель функціонування ринків інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 52.

⁵ Там само. С. 53.